

Bestemmelse af den rationelle Arbejdsløn samt nogle Bemærkninger om Økonomiens Methode.

Af Dir. **F. Bing** og Dr. **Julius Petersen**.*)

Spørgsmaalet om, hvad der bestemmer Arbejdslønnen, synes os uimodsigeligt at være det vigtigste af alle dem, som den statsøkonomiske Videnskab har at besvare. Det er ganske vist af Interesse at se den Rolle, som Arbejdets Deling spiller i Industrien, at se de Love, som bestemme Landejendommenes Pris o. s. v., men Industrien gaar sin Gang, og Landmanden sælger sin Ejendom uden at spørge Statsøkonomerne til Raads. En ganske anden Betydning faar Spørgsmaalet om Arbejdslønnen paa Grund af den Gjæring, der for Tiden virker i hele Samfundets Masse. Hvorledes skulle vi kunne se, om der er noget Berettiget i Arbejdernes Fordring, og om der er noget Middel til at tilfredsstille dem, naar vi ikke vide, om Arbejdslønnen er noget Tilfældigt eller noget Lovbundet? Hvor mange Misgreb er man ikke udsat for at gjøre, naar man ikke kan vide, om en Forholdsregel, som man tager i en vis Hensigt, maaske netop medfører en Virkning, som er modsat den, man vilde fremkalde? Arbejderne gjøre Skrue, og muligvis gjør Skruen dem kun øjeblikkelig Nytte for senere uopretteligt at lade dem betale den vundne Fordel uforholdsmæssig dyrt; Manchesterpartiets Tilhængere forlange fuldkommen Frihed, og de

*) Udgiverne forbeholde sig et Svar paa denne Artikkel.

Bestemmelse af den rationelle Arbejdsløn samt nogle Bemærkninger om Økonomiens Methode.

Af Dir. **F. Bing** og Dr. **Julius Petersen**.*)

Spørgsmaalet om, hvad der bestemmer Arbejdslønnen, synes os uimodsigeligt at være det vigtigste af alle dem, som den statsøkonomiske Videnskab har at besvare. Det er ganske vist af Interesse at se den Rolle, som Arbejdets Deling spiller i Industrien, at se de Love, som bestemme Landejendommenes Pris o. s. v., men Industrien gaar sin Gang, og Landmanden sælger sin Ejendom uden at spørge Statsøkonomerne til Raads. En ganske anden Betydning faar Spørgsmaalet om Arbejdslønnen paa Grund af den Gjæring, der for Tiden virker i hele Samfundets Masse. Hvorledes skulle vi kunne se, om der er noget Berettiget i Arbejdernes Fordring, og om der er noget Middel til at tilfredsstille dem, naar vi ikke vide, om Arbejdslønnen er noget Tilfældigt eller noget Lovbundet? Hvor mange Misgreb er man ikke udsat for at gjøre, naar man ikke kan vide, om en Forholdsregel, som man tager i en vis Hensigt, maaske netop medfører en Virkning, som er modsat den, man vilde fremkalde? Arbejderne gjøre Skrue, og muligvis gjør Skruen dem kun øjeblikkelig Nytte for senere uopretteligt at lade dem betale den vundne Fordel uforholdsmæssig dyrt; Manchesterpartiets Tilhængere forlange fuldkommen Frihed, og de

*) Udgiverne forbeholde sig et Svar paa denne Artikkel.

kjende ikke Frihedens Betydning for Arbejdslønnen, Beskyttelsesmændene forlange Told, Socialisterne forlange alle mulige Ting, og Ingen af dem ved, hvad deres Forholdsregler ville føre til, fordi Ingen kan vide det, saa længe de Love, der regulere Arbejdslønnen, ere fuldstændig ubekjendte.

Vi tro, at det har gjort stor Skade, at Statsøkonomerne have den Vane at lade, som om de vide Noget om dette Spørgsmaal. De indse fuldt vel dets Betydning; de indse, at en Statsøkonomi uden den løste Opgave som Grundvold kun har lidet Værd, og de ville nødig erklære sig magtesløse. Vi ville, for at vise det Berettigede i denne Dom, undersøge de Svar, som de nyeste og mest ansete Forfattere give paa Spørgsmaalet.

Stuart Mill (og ham følge mange Forfattere) siger, at Arbejdslønnen beror paa Kapitalens Størrelse og Arbejdernes Antal. Han indrømmer nu, at den faste Kapital ikke maa regnes med, og derved er vel den største Del af et Lands Kapital trukken fra. Men, selv om man ved Kapital her kun vil forstaa den flydende Kapital, kommer man til at regne meget mere med, end man bør. At vi ligge med store Lagre af Kul, Silketøjer, Vin o. s. v., har ingen Betydning for Arbejdslønnen. Stuart Mill siger ogsaa ganske rigtigt i sine indledende Bemærkninger, at Arbejderne kun faa det, som han kalder «wagesfund» (Fond til Arbejds løn), men dette er kun en Definition af et nyt Ord og ingen Læresætning. Det er at sige, at det, som Arbejderne faa af Kapitalen, er Arbejdslønnen, og ved at faa det at vide, bliver man ikke meget klogere. Dersom endda dette wagesfund udgjorde en nogenlunde konstant Del af Kapitalen, vilde Sætningen dog sige Noget, thi den vilde da lære os, at Arbejdslønnen maatte for-

dobles, naar Kapitalen blev fordoblet; men vi have ikke set nogen Sætning om et saadant Forhold opstillet; den vilde ogsaa være komplet falsk, thi, som vi skulle bevise i det Følgende, er det meget muligt, at Arbejdslønnen kan gaa ned til det Halve, medens Kapitalen fordobles, og det uagtet Arbejdernes Antal er bleven uforandret.

Man kunde opfatte Sætningen paa en anden Maade, idet man kan tænke sig den flydende Kapital givet ved Produktionens Begyndelse og da bestemme det, som en Arbejder vil faa i Produktionstiden, som den flydende Kapital divideret med Arbejdernes Antal. Dette kan der ikke siges Noget imod; thi da der tænkes endnu ikke at være frembragt noget Raaprodukt, vil den hele flydende Kapital blive udbetalt i Arbejdsløn; Sætningen er meget god, men den lærer os ikke det Mindste. Spørgsmaalet er netop, hvor meget af Kapitalen, der vil blive anvendt som flydende, og hvor meget der vil blive gjort fast. Man vil maaske indvende, at den flydende Kapital ikke kan blive gjort fast, uden at udbetales som Arbejdsløn; det er meget rigtigt, men det lærer os kun, at dersom der indtræder Begivenheder, som maa have til Følge, at en stor Del af den tidligere flydende Kapital bliver gjort fast, saa rammes Arbejderen ikke øjeblikkeligt deraf, men først naar Forandringen er iværksat.

Man ser, at her ikke er Spor til Grundlag for en Undersøgelse. Ikke desto mindre finder man hos flere ansete Forfattere en Sætning, der omtrent lyder saaledes: «Dersom man vil undersøge, om et foreslaet Hjælpe-middel for Arbejderen har nogen Værdi, behøver man blot at undersøge, om de foreslaaede Forholdsregler virke til at forøge Landets Kapital eller til at formindske Ar-

bejdernes Antal; gjøre de ikke dette, duer Forslaget ikke.» Og denne Regel følge Forfatterne saa i god Tro i deres Undersøgelser. Hvilken Værdi disse saa have, er let at se.

Da Arbejdslønnen er afhængig af Rentefoden, kan man ogsaa løse Opgaven, hvis man kan bestemme denne. Forfatterne lade ogsaa, som om de kunne dette. Rentefoden (Gevinstnormen, rate of profit) beror paa Arbejdslønnen, siger Ricardo; den beror paa Produktionsomkostningerne, siger Stuart Mill. Ved at gjennemlæse deres Forklaringer, ser man, at de blot med lange Omskrivninger sige, at Kapitalisterne faa det af Produktet, som Arbejderne ikke faa, og denne Sandhed er temmelig indlysende, hvor der ingen Jordrente er med i Spillet.

Medens Forfatterne saaledes i Almindelighed nøjes med tomme Talemaader og opbygge en høj Bygning uden Grundvold, er der dog en, som har søgt at tilvejebringe et rationelt Grundlag. Det er Thünen, og dersom hans Theori var rigtig, maatte den, vi i det Følgende ville fremsætte, være gal, da vi komme til et fra hans aldeles forskjelligt Resultat. Det er derfor nødvendigt, at vi først give en Kritik af Thünens Theori. Vi have ikke hans eget Arbejde ved Haanden, men benytte den Fremstilling af hans Theori, som er givet af Wolkoff, der betegner Theorien som epokegjørende for den økonomiske Videnskab.

Thünens Theori. Thünen forudsætter, at Arbejderne faa noget mere, end de bruge, saa at de tillige ere smaa Kapitalister. Han forudsætter fuldkommen Frihed og Bevægelighed af Arbejde og Kapital, og at der er ledig Jord, som Intet koster.

Allerede her maa man faa Mistanke til Theorien. At Arbejderne kunne give sig til at dyrke Jord, spiller

ingen anden Rolle, end at de kunne organisere en anden Forretning. Under den fuldkomne Bevægelighedstilstand er al den Jord optagen, som det kan betale sig at dyrke, og der er ingen anden ledig end den, som ikke kan give den herskende Arbejds løn og Rente. Dersom en Arbejder altsaa med sin Kapital vil dyrke Jorden, maa han blive daarligere stillet, eller i al Fald ikke bedre stillet, end dersom han arbejder for Fabrikanten og laaner ham sin Kapital.

Thünen forudsætter nu ogsaa, at Arbejderens Kapital ikke er stor nok, men at en Del Arbejdere blive hos Fabrikanten og laane deres Overskud til den Arbejder, som dyrker Jorden, mod at faa Del i Udbyttet. I dette Tilfælde er det Arbejderne selv, siger han, der bestemme Arbejds lønnen, og de ville bestemme denne og Rentefoden saaledes, som det er dem fordelagtigst. Det er det nu, mener han, naar deres Overskud indbringer dem saa stor Rente som mulig.

Lad os antage at disse Landbrugere fastsætte en Arbejds løn a og en Rentefod r . Dersom enhver af dem bruger en Kapital som bestaar af Arbejds lønnen for k Aar, er en saadan Kapital ka og dens Rente er kar . Produktet skal nu indeholde denne Rente tillige med Arbejderens Løn. Kalde vi Produktet P , er altsaa

$$P = a + akr.$$

a og r maa altsaa altid tages saaledes, at de stemme med denne Formel. Dersom nu Arbejderens Forbrug er m , bliver hans Overskud $a - m$, og Renten heraf er $(a - m)r$. Spørgsmaalet er nu, hvad a og r maa være, for at dette kan blive saa stort som muligt. Mathematikken viser os let, at dette er Tilfældet for $a = \sqrt{mP}$. Den rationelle Arbejds løn er derfor efter Thünen Melle-

proportional*) mellem Arbejderens Forbrug og hans Produkt.

Vi kunne nu ikke forstaa, hvorledes man kan tro paa Rigtigheden af en Formel, som siger, at en Arbejder har en meget let og behagelig Maade, paa hvilken han kan forøge sin Arbejds løn saa meget, som han vil, nemlig ved blot at forøge sit Forbrug. Thünen har rigtignok indsmuglet i sin Udvikling, at m er det nødvendige Forbrug, men Udviklingen ovenfor viser, at vi kun have at gjøre med hans Forbrug uden Hensyn til Nødvendigheden. Fejlen i Theorien ligger i, at Thünen antager, at Arbejderne kunne dele deres Produkt i Arbejds løn og Rente, som de ville. Ja, dersom Arbejderen kun arbejder med sin egen Kapital, kan han naturligvis kalde sit Udbytte, hvad han vil, men han kan ikke vente, at Andre ville rette sig efter ham. Og dersom han bruger de andre Arbejders Kapital, maa han give dem den almindelige Rente, og saa maa hans Arbejds løn blive mindre end den sædvanlige. Thünen har indført en ganske vilkaarlig Bestemmelse og forvexlet det, som han mener er behageligst for Arbejderne, med det, som de kunne fremtinge. Han har set, at han kun har en Ligning til at bestemme de to Ubekjendte r og a , og at han derfor maatte have en Bestemmelse til, men han har ikke set, hvor denne er at finde.

Efter saaledes at have vist Sagens Standpunkt, ville vi, før vi gaa over til at udvikle vor egen Theori, bemærke, at vi maa forudsætte en saadan Tilstand, at Forandringerne blive lovbundne, da vi naturligvis ikke kunne finde Love, hvor der ingen Love gives. Dette gjælder

---

*) Omtrent midt imellem Forbrug og Produkt.

om det Tilfælde, hvor der kun findes saa mange Arbejdere, at ingen af dem kan undværes. I dette Tilfælde bestemmes Arbejdslønnen kun af vor Trang til Arbejderne's Tjenester og vor Evne til at betale. Rentefoden kan i en saadan Tilstand gaa ned til Nul, ja vi kunne blive nødsagede til at give Arbejderne Penge til for at faa dem til, ved Gjenfrembringelse, at bevare vor Kapital. Vi gaa derfor ud fra — hvad der ogsaa stemmer med de faktiske Forhold — at vi altid kunne erstatte nogle af Arbejderne ved Anvendelse af fast Kapital, f. Ex. ved Maskiner. Dersom Arbejdslønnen bliver for høj, indføre vi Tærskemaskiner, Pløjmaskiner o. s. v.

Enhver logisk Videnskab maa begynde med Abstraktioner. De konkrete Forhold ere i Almindelighed saa sammensatte, at vi kun kunne vinde Klarhed, ved først at holde os til de væsentligste af de virkende Kræfter. Naar vi kjende Lovene for disse, gaa vi til de mindre væsentlige og saaledes videre. Naar vi kjende de Virkninger, som hver Kraft for sig vil frembringe, kunne vi finde den Virkning, som de ville frembringe, naar de virke samlede, ved blot at addere. Denne Hovedsætning fra Mathematikken kan med lidt Forsigtighed anvendes paa de fleste andre Videnskaber.

Det gjælder derfor først for os om at definere det ideelle Samfund, som vi ville undersøge. Vi ville opstille denne Definition i bestemte Grundsætninger, og, idet vi slutte ud fra disse, give vor Udvikling en saa logisk Form, at en Diskussion om Gjenstanden maa blive let. Som man vil se, ere vore Forudsætninger de samme, som almindeligt gjøres; de stemme saa nøje med de faktiske Forhold, at de Resultater, vi komme til, ikke kunne

betragtes som blot theoretiske, men maa være sikre Vejledere i mange praktiske Spørgsmaal.

Før vi gaa over til selve Sætningerne, ville vi dog først udvikle den Tanke, der gaar igjennem dem. Som vi have sagt ovenfor, ligger Bestemmelsen, som vi søge, deri, at der er Arbejdere, der konkurrere med Maskiner; vi mene ikke, at alle Arbejdere og alle Maskiner konkurrere. Der er Maskiner, som ere saa gode, at der ikke kan være Tale om, at Arbejderne kunne konkurrere med dem; de have for længe siden faaet Eneret paa at gjøre visse bestemte Tjenester. Der er paa den anden Side Arbejdere, som ikke kunne erstattes ved Maskiner; vi kunne ikke lade et Dampskib sejle paa egen Haand, hvor godt end Maskineriet er, og vi have ingen Maskiner, der kunne sætte os vor Middagsmad færdig paa Bordet uden Medvirkning af Mennesker. Men i Rækken af Maskiner og Rækken af Arbejdere, bliver der altid nogle, der kunne gjøre samme Arbejde, og det er derved, at Forholdet bliver lovbundet; det er paa det Punkt, hvor Overgangen sker, at den Lov dannes, som gjælder for det Hele. Paa Overgangspunktet maa nemlig Omkostningen ved at anvende Maskiner og ved at anvende Arbejdere være ens, thi da man har Valget, vilde man, hvis der var Forskjel, anvende det Billigste. Overgangspunktet maa være ved den daarligste Maskine, der bruges, det vil sige ved den, der i Forhold til sin Pris erstatter færrest Arbejdere, thi da den Maskine, der staar paa Overgangspunktet, netop kan konkurrere med Arbejderne, maa enhver bedre have absolut Fortrin for dem. Den Rente, som den daarligste Maskine giver, maa blive den herskende; thi dersom andre Maskiner vare fordelagtigere, vilde Ingen anvende den daarligste. De Fabri-

kanter, der arbejde med bedre Maskiner, maa derfor nedsætte Prisen paa deres Varer til Fordelen bliver ens. Ligeledes maa alle Arbejdere nøjes med den Løn, som han faar, der konkurrerer med Maskiner, thi ellers vilde han underbyde de bedre lønnede.

Vi ville anføre et Billede, der tydeligt viser, hvorledes vi mene, at Reguleringen foregaar. Vi tænke os, at et Selskab, der ejer en Kapital (Hvede), vil danne en Koloni paa et ubeboet Sted. De gaa før Afrejsen ind til en Fabrikant, der har alle Slags Maskiner, og købe der for deres hele Kapital, da de selv netop ere nok til at passe Maskinerne. Hvilke Maskiner de vælge, beror paa deres Fornødenheder og Ønsker og paa deres Kapitals Størrelse; jo større Kapital de have, desto flere Ønsker kunne de faa tilfredsstillede, og det er rimeligt, at, naar de skulle tage mange Maskiner, kommer der lettere daarligere med, end naar de kun skulle tage faa. De fordele derpaa Maskinerne imellem sig, og det er dem ligegyldigt, hvorledes de fordeles, da de ere enige om at ombytte Produkter, som ere frembragte i samme Tid af Maskiner til samme Pris, saa at det ikke er fordelagtigere at faa en god, end en daarlig Maskine, ja mange af Maskinerne kunne ikke engang kaldes gode eller daarlige, fordi de ikke kunne erstattes ved Mennesker og derfor ikke vurderes ved at sammenlignes med Mennesker.

De rejse nu til Kolonien, efter dog at have betinget sig, at de kunne sende Maskinerne tilbage og atter faa deres Hvede, dersom de ønske det. I Kolonien finde de imidlertid en Mængde Arbejdere, som Rygtet om Selskabets Ankomst har trukket derhen, og som ikke mere have Midler til at komme tilbage. Kolonisterne kunne imidlertid ikke antage Arbejderne, da al deres Kapital

staar i Maskiner. Her er kun en Udvej, sige Kapitalisterne. Denne Maskine koster os 1000 Tdr. Hvede og giver os 30 Tdr. Hvede om Aaret; vi kunne bytte den om og give Eder Hveden, naar I saa ved Aarets Slutning atter give os 1030 Tdr. Hvede. Dette kunne f. Ex. 10 Mand gjøre; de faa hver 100 Tdr. i Arbejdsløn, og Kapitalisterne faa 3 pCt. Men der er endnu flere Arbejdere. Ja nu have vi ingen daarligere Maskine end en til 1000 Tdr. Hvede, som giver 40 Tdr. Hvede om Aaret. Arbejderne have ingen anden Udvej, end at fortrænge ogsaa denne Maskine, og, da de skulle levere 10 Tdr. Hvede mere, maa hver af dem afgive 1 Td. af sin Arbejdsløn. Men ogsaa de foregaaende 10 Arbejdere maa nu paa Grund af de andre Arbejdes Konkurrence nøjes med den mindre Arbejdsløn og give Kapitalisterne 4 pCt. Og saaledes vedbliver det, indtil alle Arbejderne have faaet Beskæftigelse, i det Arbejdslønnen stadig falder og Rente-foden stadig stiger, efterhaanden som de Maskiner, der maa fortrænges, blive bedre.

For at undgaa Misforstaaelse ville vi tilføje, at vi kun for Simpelheds Skyld have ladet den anden Maskine producere Hvede. Af dette kunde den naturligvis kun give 30 Tdr., og giver den et andet Produkt, har dette samme Værdi. Meningen er blot, at det andet Produkt, naar det skal produceres af Arbejderne, koster dem samme Arbejde, som Produktionen af 40 Tdr. Hvede. De producere dette Produkt og Hveden til deres Arbejdsløn næste Aar.

Den Arbejdsløn, vi have bestemt, er den højeste, som Arbejderne kunne faa, og dersom der er Konkurrence mellem Kapitalisterne, er den ogsaa den laveste, thi dersom Arbejdslønnen var lavere, var der Maskiner,

som med Fordel kunde erstattes med Arbejdere, og Ejerne af disse Maskiner vilde overbyde hinanden for at faa Arbejderne.

Arbejdslønnen bestemmes saaledes ved Arbejdernes Konkurrence med de daarligste Maskiner; hvilke disse ere, beror paa Forbrugernes Ønsker og Kapital og paa Videnskabens Udvikling. En Forøgelse af Kapitalen vilde have medført en Forøgelse af Antallet af Maskiner, men kun i det Tilfælde, at der imellem disse vare nogle, der lettere kunde fortrænges af Arbejderne end de tidligere, vilde en Forøgelse af Arbejdslønnen finde Sted.

Efter at have givet dette korte Overblik over vor Theori, skulle vi nu gaa over til en exakt Udvikling af den.

Grundsætninger, der definere det idelle Samfund, som vi betragte.

1. Alle Arbejdere ere lige brugbare til Alt.
2. Al Kapital og alle Arbejdere ere fuldkommen bevægelige, og søge altid der hen, hvor de opnaa mest.
3. Kapital kan efter Ejerens Ønske øjeblikkelig forvandle sig fra flydende til fast.

Denne Forudsætning betyder blot, at vi ikke ville betragte den Overgangsperiode, i hvilken Forvandlingen foregaar.

4. Al Produktion tænkes at begynde forfra og at vare et Aar. Den hele Arbejdsløns udbetales ved Aarets Begyndelse.

Sætninger, udledte af vore Forudsætninger.

1. Alle Arbejdere faa samme Arbejdsløns.

Thi i modsat Tilfælde vilde de daarligere lønnede underbyde de bedre lønnede.

Arbejdslønnen for en Arbejder, betalt forud for et Aar, ville vi betegne ved a , Arbejdernes Antal ved n .

2. Rentefoden er ens for al Kapital.

Thi i modsat Tilfælde vilde al Kapital søge den fordelagtigste Anvendelse.

Rentefoden, det vil sige Renten af en Kapital 1 i et Aar ville vi betegne ved r , saa at Renten af Kapitalen K er Kr .

Anm. Gammel fast Kapital kan godt give en i Forhold til dens oprindelige Værdi lavere Rente end den almindelige, men dette maa da opfattes som et Formuetab. Er Renten 4 pCt., og en Maskine som tidligere har kostet 1000 Rdl. giver 2 pCt., er Maskinen nu kun 500 Rdl. værd.

3. Bestemmelse af Værdien af et Produkt Q , der er frembragt i et Aar af m Arbejdere med en fast Kapital K .

Kapitalisten har udbetalt en Arbejdsløn ma , som med Renter ved Aarets Slutning udgjør $ma(1+r)$. Desuden er Renten af hans faste Kapital Kr . Produktet skal netop betale det Hele altsaa

$$Q = Kr + ma(1+r).$$

Et Produkt P , som er frembragt af en Arbejder uden fast Kapital i et Aar, faar altsaa Værdien

$$P = a(1+r).$$

Dette Produkt ville vi tage som Værdimaalestok. Kan den faste Kapital K frembringes af q Arbejdere uden fast Kapital i et Aar, faar den altsaa Værdien qP , og derved faas atter Værdien af Produktet Q

$$Q = (qr + m)P.$$

4. Renten af den faste Kapital, med hvilken Arbejderen konkurrerer.

Den faste Kapital K , hvis Værdi er qP , koster i et Aar Renten qPr . Dersom den erstatter m Arbejdere, giver den Produktet mP . I Overgangstilfældet maa Anvendelsen af fast Kapital i Stedet for Arbejdere hverken give Gevinst eller Tab, altsaa

$$qPr = mP, \text{ hvoraf } r = \frac{m}{q}$$

Rentefoden er altsaa kun afhængig af Konstruktionen af den daarligste Maskine, der bruges. Hvilken dette er, beror kun paa den anvendte faste Kapitals Størrelse, Forbrugernes Ønsker og paa de Maskiner, man har at vælge imellem. Alle bedre Maskiner, der anvendes, have allerede fortrængt Arbejderne, og Renten af dem føres ned til den fundne ved en Formindskelse af Produkternes Værdi, der, efter at vi her have bestemt r , gives ved de oven for anførte Formler.

Det Antal Arbejdere, som Maskinen erstatter, faas ved fra det Antal Bruttoproduktet svarer til, at trække det Antal, som er nødvendigt for altid at vedligeholde Maskinen i samme Virksomhedstilstand. Naar Rentefoden er bestemt, have vi Arbejdslønnen udtrykt ved

$$a = \frac{P}{1+r}$$

5. Arbejdslønnens Afhængighed af Kapitalen.

Betegne vi de Kapitaler, som efterhaanden ere gjorte faste, ved $A, B, C \dots M$, hvor M betegner den daarligste Maskine, have vi, i det K er den hele Kapital

$$K = A + B + C + \dots M + na.$$

Denne Ligning udtrykker blot, at den hele Kapital bestaar af den faste og den flydende, i det denne sidste,

der fordeles lige mellem de n Arbejdere som Arbejds løn, er na . For at finde $A, B, C \dots$ maatte vi vide, hvorledes Forbrugernes Ønsker og Opfindelserne havde varieret under hele Kapitalens Anbringelse. Dette er imidlertid uden Interesse; hvad det kommer an paa er, hvorledes en ny tilkommende Kapital fordeles, i det vi gaa ud fra en given Tilstand. Vi ville derfor kun lade K betegne den Kapital, der ikke allerede er uforanderlig fast, og antage, at vi i den givne Tilstand have Rentefoden R .

En ny tilkommende Kapital behøver ikke at bringe Rentefoden til at falde. Dersom Forbrugernes Ønsker ere saadanne, at man ikke behøver at tage sin Tilflugt til daarligere Maskiner end tidligere, kan den fordeles paa Anvendelser som de tidligere, og Rentefod og Arbejds løn blive uforandrede tillige med Produkternes Værdi. I dette Tilfælde bliver hele den tilkommende Kapital fast og bidrager slet ikke til Arbejds lønnens Forøgelse. Men i Almindelighed kunne vi antage, at større Kapital medfører ny Ønsker, og at der mellem disse er nogle, hvis Tilfredsstillelse kræver Anvendelsen af Maskiner, der ere daarligere end de tidligere brugte. Det er nemlig muligt, at en saadan Maskine nu kan betale sig, fordi man ikke kan anvende Arbejdere alene, uden at forøge Arbejds lønnen, da den ny Kapital vilde forøge den hele Arbejds løn, medens Arbejdernes Antal tænkes uforandret. Den ny Kapital vil derfor fordeles i fast og flydende, og Spørgsmaalet bliver da, i hvilket Forhold den deles. Vi antage nu, da vi ikke kjende den Lov, efter hvilken Rentefoden aftager (det vil sige den Lov, efter hvilken Maskinernes Godhed varierer), at den tilkomne Kapital er saa lille i Forhold til den hele eksisterende Kapital, at Rentefoden ved dens sukcessive Anbringelse som fast kan antages at

aftage jævnt. Vi ville da antage, at Rentefoden falder en vis meget lille Størrelse α for hver ny Kapital af Størrelsen P (Værdienheden), der gjøres fast. For at Rentefoden skal falde fra R til r , maa der altsaa af saadanne Kapitaler fastgjøres $\frac{R-r}{\alpha}$.

Dersom nu r er Rentefoden i Ligevægtstilstanden, have vi altsaa, idet K er den hele Kapital, der skal deles i fast Kapital og Arbejds løn

$$K = \frac{R-r}{\alpha} P + na$$

og $P = a(1+r)$,

to Ligninger med to Ubekjendte r og a .

Vi ville ikke opholde os ved at opløse den simple kvadratiske Ligning, til hvilken disse to Ligninger føre, men nøjes med tilnærmelsesvis at bestemme det Forhold, i hvilket en ny forholdsvis lille Kapital deles mellem Arbejderne og den faste Kapital.

Dersom vi altsaa gaa ud fra en Ligevægtsstilling*) med Rentefoden r og Arbejds lønnen a , og vi tilføje en Kapital k , der tilvejebringer en ny Ligevægt, hvor Rentefoden er falden r_1 og Arbejds lønnen stegen a_1 , have vi

$$k = \frac{r_1}{\alpha} P + na_1.$$

Arbejderne faa altsaa na_1 , den faste Kapital $\frac{r_1}{\alpha} P$, saa at Forholdet mellem de to Dele er

$$\frac{na_1}{\frac{r_1}{\alpha} P}$$

*) Vi mene hermed en saadan Stilling, hvor de virkende Kræfter holde hinanden i Ligevægt, saa at Tilstanden vilde blive uforandret, saa længe ingen ny Kraft, f. Ex. en Forøgelse af Kapitalen eller af Arbejderantallet, en Opfindelse o. s. v. kom til.

Imidlertid bliver

$$P = a(1+r)$$

i den ny Tilstand til

$$P = (a + a_1)(1+r-r_1),$$

hvoraf vi, naar vi bortkaste den meget lille Størrelse

$a_1 r_1$, faa $r_1 = \frac{a_1(1+r)}{a} = \frac{a_1(1+r)^2}{P}$, som indsat i For-

holdet gjør dette til

$$\frac{n}{\left(\frac{(1+r)^2}{\alpha}\right)}$$

Vi kunne altsaa, da $(1+r)^2$ er lidet over 1, sætte

$$\frac{\text{Arbejdernes Del}}{\text{Den faste Kapitals Del}} = \frac{n}{\left(\frac{1}{\alpha}\right)}$$

Formlen viser, hvad vi ogsaa saa ovenfor, at dersom α er Nul, faa Arbejderne Intet. Antage vi, hvad der vist nok er meget højt regnet, at en Anbringelse i fast Kapital af 20,000 P (vel omtr. 6 Mill. Rdl.) vilde bringe Renten til at falde 1 pCt., faa vi $\alpha = \frac{0,01 P}{20,000 P} = \frac{1}{2,000,000}$.

Sætte vi nu f. Ex. Arbejdernes Antal til 100,000, bliver Forholdet $\frac{1}{20}$, saa at Arbejderne under disse Forudsæt-

ninger, der vist nok er mange Gange gunstigere for dem end de faktiske Forhold, af en ny tilkommende Kapital kun vilde faa $\frac{1}{21}$.

Det, som vi her have bestemt, er den nominelle Arbejdsløn, udtrykt ved P . Det er imidlertid mere vigtigt at bestemme den reelle Arbejdsløn, det vil sige, de Fornødenhedsgjenstande, som Arbejderne kunne forskaffe sig for deres Løn. Disse Gjenstande ere af meget forskjellig

Art, og Arbejderne bruge snart mere af en Art, snart mere af en anden. Et godt Begreb om Arbejdernes Stilling faa vi imidlertid ved at undersøge, hvormange Landbrugsprodukter, de kunne faa. Lode vi nu det oven for betragtede Q betegne Produktet i et Landbrug, der drives af m Arbejdere med Kapitalen qP , fandt vi

$$Q = (qr + m) P = (qr + m) a (1 + r)$$

altsaa
$$a = \frac{Q}{(1 + r)(qr + m)}$$

Da vi ikke have afgivet noget af Produktet til Jordrente, maa Landejendommen, vi betragte, være en, som ligger paa Kulturgrænsen, og som altsaa i Handel er uden Værdi. Vi se, at den reelle Arbejds løn voxer i samme Forhold som Q voxer. Dersom vi gjøre en Opfindelse, der gjør, at vi paa den daarligste Jord faa det dobbelte Bruttoudbytte med de samme Midler, og denne Opfindelse ikke forandrer den daarligste Maskine, vi forresten bruge, vil den reelle Arbejds løn stige til det Dobbelte. I Virkeligheden vilde den vist nok stige endnu mere, thi da man paa denne Maade vilde faa langt flere Agerdykningsprodukter, end man kunde bruge, vilde megen Jord blive forladt og Kulturgrænsen stige højt, hvorved Q voxer stærkt. Vi maa erindre om, at vi tale om et isoleret Land. Naar man kan sende sine overflødige Produkter til Udlandet, have Arbejderne ingen Nytte af Opfindelsen, der blot virker til at forhøje Jordrenten og derved berige Jordejeren. Vi ville imidlertid endnu ikke forlade Betragtningen af det isolerede Samfund.

Opfindelser formindske i Almindelighed den nominelle Arbejds løn. Vi mene her saadanne, som bevirke, at en Del Kapital gjøres fast. Dersom denne Kapital blev taget udelukkende af Arbejds lønnen, vilde denne falde,

og de daarligste Maskiner kunde nu med Fordel erstattes af Arbejdere. Den Kapital, der gjøres fast, tages derfor dels fra den tidligere faste, dels fra den flydende Kapital. Dette er under den Forudsætning, at den faste Kapital uden Tab kan skifte Form. Da en Forøgelse af Kapital, som vi have set, kun i meget ringe Grad gavner Arbejderen, maa ogsaa en Formindskelse af Kapitalen kun skade ham lidt. Da nu imidlertid den faste Kapital ikke kan omformes, vil man vedblive at bruge daarlige Maskiner til de ere opslidte og kun lade være at anskaffe ny. Der vil derfor blive en Overgangsperiode, i hvilken Arbejderne ere daarligere stillede, end de vilde have været det, dersom Opfindelsen var gjort, før de daarligste Maskiner vare anskaffede. Den nominelle Arbejds løn formindskes derfor ved Opfindelser, men den reelle voxer, som vi have set, dersom Opfindelserne forøge Udbyttet ved Produktion af Arbejderfønødenheder. Opfindelser i andre Retninger virke derimod kun til Skade for Arbejderne.

Vi have sagt, at alle Arbejdere faa samme Løn. Dette strider mod de faktiske Forhold, og vi maa derfor vise, hvorledes vore Formler maa modificeres for at anvendes paa disse. En Mand bidrager paa Grund af sin Færdighed eller andre Egenskaber mere end en anden til at forøge Produktionen i en Forretning og faar derfor større Løn. Opsynsmanden faar mere end den almindelige Arbejder, og Driftsherren faar mere end Opsynsmanden. Dersom Iagttagelser vise os, at der er et bestemt Forhold mellem den Løn, som Folk i forskjellige Stillinger modtage, kunne vi ogsaa nu bruge vore Formler, blot at en Mand, som faar dobbelt saa meget som en almindelig Arbejder, tæller med som to Arbejdere osv.

Forholdet bliver et andet, dersom vi kunne antage, at den højere Løn, som en ikke almindelig Arbejder faar, blot er den almindelige Rente af den paa hans Opdragelse anvendte Kapital, det vil sige, dersom de saaledes anvendte Kapitaler falde ind under den almindelige Konkurrence. Da gjælder i Formlerne hver Mand kun for én Arbejder, men de paa hans Opdragelse anvendte Kapitaler, maa regnes til den faste Kapital. Denne Opfattelse har imidlertid næppe nogen Betydning. I Økonomien har man ikke meget at gjøre med Fortiden. Den Gevinst, en Maskine giver, retter sig ikke efter, hvad den har kostet, men efter, hvad den vilde koste nu, og paa samme Maade retter en Arbejders Løn sig ikke efter, hvad hans Opdragelse har kostet, men efter, hvad han kan udrette. Det er den Kapital, der for Øjeblikket vakler mellem fast og flydende, som det kommer an paa. Den urokkelige faste Kapital, saasom Landeveje, Havne, Jærnveje, Bygninger, varige Maskiner o. s. v. er ikke væsentlig forskjellig fra Landets naturlige Egenskaber, og den Rente, den giver, har i flere Henseender samme Karakter som Jordrenten. Naar vi hidtil have talt om den daarligste Maskine, mene vi derfor den daarligste, som vi nu vilde tage i Brug.

Vi ville nu forandre vore Abstraktioner, saaledes at vi komme nærmere til de virkelige Forhold, i det vi antage, at Arbejderne ere ubevægelige, medens vi holde fast paa Kapitalens Bevægelighed. Vi ville da tænke os, at Arbejderne bestode af to Grupper, der først vare saaledes ligestillede, at de ikke vilde gaa over fra den ene Gruppe til den anden, om ogsaa de kunde det. Lad Rentefoden i dette Tilfælde være R og Arbejdslønnen a . a , der maales i Produktet, har den samme Værdi begge

Steder, det vil sige, at en Arbejder af den ene Gruppe kan ombytte sit Produkt med en Arbejders Produkt i den anden Gruppe. Hvad maa nu Følgen blive af, at der kommer flere Arbejdere til den ene Gruppe? Vi ville, for lettere at blive forstaaede, søge at udvikle det uden at bruge Formlerne.

De ny Arbejdere maa fortrænge nogle Maskiner, og dette bringer Rentefoden til at stige. Derved bliver Forretningen fordelagtig for Kapitalisterne, og ny Kapital strømmer til fra den anden Gruppe. Derved voxer Produktionen i den første og aftager i den anden Gruppe, og da denne Forandring i Produktionen ikke hidrører fra en Forandring i Begjæret, maa den medføre en Forandring af Varernes Værdi, saa at Varer fra den første Arbejdergruppe blive billigere, fra den anden dyrere. Derved aftager atter Rentefoden for den første Gruppe, medens den voxer for den anden, indtil Ligevægten paa ny indtræder, naar den er bleven ens for begge Grupper. Følgen af, at Arbejdernes Antal i den første Gruppe forøges, er derfor, at deres Andel i Produktet formindskes, fordi Rentefoden stiger, og at desuden den Del, de faa, faar en mindre Værdi.

Dersom Arbejderne i den første Gruppe selv kunne producere deres faste Kapital, forværres deres Stilling, thi da bliver den faste Kapital billigere, efterhaanden som deres Arbejdsløn falder, og de billigere Maskiner fremtvinge atter lavere Arbejdsløn. Dersom man kan vedblive at anvende den samme Slags Maskiner, uden at gaa ned til daarligere, kan Ligevægten kun tilvejebringes ved, at de tilkomne Arbejdere dø, thi da Kapitalen aftager i Værdi i samme Forhold som Produktet, kan Rentefoden ikke falde, og der sker en stadig Kapitaltilstrømning, led-

saget af et stadigt Fald af Produkternes Værdi. De, der tidligere have anvendt Kapital i Forretningen, tabe i Formue, fordi Kapitalen falder i Værdi, men den reducerede Formue vedbliver at give den høje Rente, og denne trækker stadigt ny Kapital til. Rent abstrakt taget kan Ligevægten først indtræde, naar Arbejdslønnens og Kapitalens Værdi er faldet til Nul. I Praxis er der naturligvis Bimomstændigheder, som forandre Forholdene, men den udviklede Lov bliver dog altid den, der har Hovedvirkningen.

Vi ere her som sagt, for at blive forstaaede, gaaede bort fra den exakte Udvikling. Vi ere derfor, som ellers i Økonomien, ikke komne stort videre end til at se de Opgaver, der bør løses, og faa et foreløbigt Overblik over Gangen i dem, men selve Opgavens Løsning staar endnu tilbage. Vi have set, at der gaar Kapital over fra den ene Forretning til den anden, at Arbejdslønnen falder, at Rentefoden stiger o. s. v., men Spørgsmaalet er, hvormegen Kapital, der gaar over, hvormegget Arbejdslønnen falder o. s. v. Dette er fuldkommen bestemte Opgaver, hvis Løsning kun frembyder rent praktiske Vanskeligheder; det er let nok at se, hvorledes man skal regne, og Regningens Længde vil man ikke vurdere som nogen stor Hindring, naar man har set de Regninger, som Astronomerne og Aktuarerne udføre.

Skjøndt vi ikke have indladt os paa at uddrage sociale Programmer af vore Resultater, kunne vi dog ikke undlade at henlede Opmærksomheden paa den Uoverensstemmelse, der er mellem det almindelige Raab paa Oplysning og Kapital, som den rette Livselexir for Arbejderne, og vor Udvikling oven for, der viste, at det netop var Kapitalens Tilstømning og Arbejdernes Dygtighed, der i det betragtede Tilfælde forværrede deres Stilling.

Vi skulle ikke her gaa videre ind paa forskjellige andre Undersøgelser, som vi have været i Færd med, da de ikke kunne fremstilles under en nogenlunde populær Form, og da vi dog kun kunne betragte Alt, hvad vi have gjort, som en meget ufuldkommen Begyndelse, der mere antyder Methoden end giver færdige Resultater. Vi ville derimod gjøre nogle almindelige Bemærkninger. Det vil sagtens være tydeligt af flere af vore Yttringer, at vi mene, at Økonomien for Tiden staar paa et saa lavt Trin, at den ikke er berettiget til at kaldes en Videnskab. En økonomisk Lærebog gjør samme Indtryk som en populær naturvidenskabelig Fremstilling, men der er den Forskjel, at der bagved den sidste altid staar en Videnskab, men bagved den første Intet. Man faar Opgaverne at se, og man gjør et Angreb paa dem hist og her, men der er næppe en, som man har løst. Vi tro, at Grunden til de ringe Fremskridt, som Økonomien har gjort, maa søges i, at man ikke følger en streng videnskabelig Methode, noget hvortil maaske det, at Økonomien i Regelen skal skrives saaledes, at det kan forstaas af et almindeligt dannet Menneske, har bidraget meget. Økonomien er derved bleven en Slags Fællesejendom, hvor Enhver tror sig berettiget til at tale med. Det falder ikke let Andre end Astronomer ind at ville beregne en Komets Bane, men Enhver, der kan læse en Avis, mener at kunne være med, naar Talen f. Ex. er om Frihandelens Indflydelse paa Arbejdslønnen, og dog kunne vi forsikre, at det sidste Spørgsmaal er meget vanskeligere at besvare end det første.

Økonomien er en Lære om Størrelser og derfor naturligt hjemfalden til Mathematikken. Det er dens Opgave at bestemme Betingelserne for Samfundets økonomiske

Ligevægt og de Forandringer i Ligevægtstilstanden, som visse Forstyrrelser maa medføre. Hvorledes blive under de og de Betingelser Arbejds løn, Rentefod, Jordrente, Priser o. s. v., og hvorledes ville disse Størrelser variere, naar de givne Størrelser variere? Det er den almindelige Opgave i Økonomien, og det er en ren statistisk Opgave. Der er ganske vist ogsaa en dynamisk Opgave (Undersøgelse af, hvorledes Bevægelserne foregaa), men den ligger rimeligvis endnu langt over vor Rækkeevne.

Vi maa bede bemærket, at vort Angreb paa Økonomien ikke gjælder Statistikken. Statistikken er blot observerende, den ræsonnerer ikke, eller bør i al Fald ikke ræsonnere. I Økonomien kommer det ofte mest an paa det, man ikke kan se, de mange smaa Forandringer, som undgaa Statistikkere, og som kun kunne findes ad logisk Vej. Statistikkere skal undersøge Samfundet for at give Økonomen det Stof, han skal bearbejde, lige som Økonomien atter skal tjene som Grundlag for den sociale Videnskab. Man kan ikke ræsonnere sig til Jordens Frugtbarhed og Beliggenhed, til Menneskers Tilbøjeligheder, til hvilke Opfindelser, der gjøres, til Kapitalens Størrelse, Arbejdernes Antal o. s. v. Alt dette spørger Økonomen Statistikkere om, og, saaledes som vi have taget Sagen, svarer Statistikkere paa hvert Spørgsmaal med et Tal. Et saadant Tal er f. Ex det, vi have kaldt α . Efterhaanden, som man gjør mere Kapital fast, vil det Antal Arbejdere, som den erstatter, forandres. Man kunde paa sædvanlig geometrisk Maade fremstille denne Variation ved en krum Linje, og det var egentlig denne, som Statistikkere skulde bestemme; vi have imidlertid foretaget en, vistnok hensigtsmæssig, Begrænsning, ved kun at undersøge saa smaa Forandringer, at Linjen paa

det Stykke, man har med at gjøre, kan betragtes som ret; man behøver da kun det Tal, som angiver denne Linjes Retning.

Et andet Exempel komme vi til ved at behandle Spørgsmaalet om Kornproduktionens Fordeling paa de forskjellige Lande. Denne beror paa den forøgede Produktion, som enhver ny Kapitalanvendelse medfører. Denne Forøgelse maa Økonomen kjende for at løse Opgaven, men den beror paa Landets naturlige Egenskaber, og kan derfor kun findes ved Observationer.

Vi ville anføre endnu et Exempel. Forbruget af en Vare er afhængig af Prisen, men den Lov, efter hvilken det varierer, kan kun bestemmes af Statistikkeren. Ligeledes kan kun Statistikkeren bestemme, hvorledes en forøget Produktion medfører en større Deling af Arbejdet og derved mindre Produktionsomkostninger. Naar de herhen hørende Størrelser ere fundne, er det Økonomens Sag at bestemme den Størrelse af Produktionen, som er den fordelagtigste, den dertil svarende Kapitalanvendelse og alle andre derhen hørende Størrelser. Alle disse Opgaver ere fuldkommen bestemte og løses let.

Man ser, at det, vi lægge væsentlig Vægt paa, er en skarp Sondring mellem det, som kun kan findes ved Observation, og det, som deraf igjen kan findes ad logisk Vej. Hvad det sidste angaar, maa man da holde fast paa, at en halv Løsning af en Opgave er ingen Løsning. Lige som Statistikken stadig maa arbejde med Hensyn til Økonomien, maa Økonomien stadig erindre, at den arbejder i den sociale Videnskabs Tjeneste, at den opstiller sine Sætninger for at man ved Hjælp af dem kan afgjøre, om en vis Forandring er til Gavn for Samfundet eller ej. Men Samfundets Nytte er en Sum af forskjellige Størrelser.

Nu véd enhver Skoledreng, at den Nøjagtighed, hvormed man kan bestemme en Sum af flere Størrelser, ikke er større end den, hvormed den unøjagtigste af Størrelserne er bestemt. Dersom jeg skal bedømme en Mands Formue, og jeg nøjagtig kjender ethvert Debet og Kredit paa et nær, som jeg Intet véd om, saa véd jeg i Virkeligheden Intet om hans Formue. Paa samme Maade gaar det i Økonomien. For f. Ex. at bedømme Frihandelens Betydning, maa man kjende dens Indflydelse paa Priserne, paa Rentefoden, paa Arbejdslønnen o. s. v. Saasnart der er et eneste af disse Punkter, man ikke er paa det Rene med, er Opgaven fuldstændig uløst. Det er ikke dermed sagt, at man maa kjende alle Størrelserne nøjagtigt. Et tilnærmelsesvis rigtigt Resultat har ogsaa Værdi, men kun naar man kjender de Grænser, Fejlen ikke kan overskride.

Efterskrift. Man vil forstaa, at vi, for hvem økonomiske Studier kun have været en Bibeskjæftigelse og det endda kun en kort Tid, have følt os lidt betænkelige ved at kaste vor Handske til den hele velagtede, officielle Økonomi. Det har været os en stærk Opmuntring, at vi, efter at vor Afhandling var skreven, have faaet fat i en Bog af Jevons, Prof. i Økonomi i Manchester, hvor han udtaler sig om Økonomiens System og Methode paa en Maade, som ganske stemmer med vor Opfattelse. Da vort Literaturkjendskab ikke er stort, er der maaske andre Værker, vi burde have omtalt; vi have troet, at vi, ved at have læst en halv Snes af de nyere og mest ansete Forfattere, kunne stole paa, at der ikke er nogen Theori af Betydning, der er undgaaet os.
